

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ 2023
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

A1.β.

- α.** 1 (παράδειγμα)
β. 3 (αναλογία)

B1. Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιώντας ένα παραγωγικό συλλογισμό ορίζει τελεολογικά την πόλη ως την ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης που αποβλέπει σε ένα ανώτερο από όλα τα αγαθά, δηλαδή την ευδαιμονία. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι κάθε κοινωνία, κάθε μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σε ένα αγαθό («πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν»). Η πόλη-κράτος είναι μια μορφή κοινωνικής συνύπαρξης («πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν»). Καταλήγει λοιπόν σε ένα πρώτο συμπέρασμα ότι όλες οι «κοινωνίες», άρα και η «πόλις» αποσκοπούν στην πραγμάτωση κάποιου αγαθού («πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται»). Αφήνεται να εννοηθεί ότι κάθε «κοινωνία» αποσκοπεί στην πραγμάτωση ενός αγαθού αντίστοιχου με την αξία της, δηλαδή ανάλογου με τη θέση της στην κλίμακα ιεράρχησης των ανθρώπινων «κοινωνιών». Η «πόλις» είναι η αξιολογικά ανώτερη μορφή «κοινωνίας» και συνάμα εμπεριέχει όλες τις άλλες («ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»). Συμπεραίνει λοιπόν ότι η πόλη-κράτος είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»).

Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινὰ οὖσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που διαφοροποιεί την έννοια γένους από τις όμοιές της έννοιες ώστε να προκύψει η οριστέα, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις άλλες μορφές συμβίωσης και στην πόλη είναι ποιοτική («κυριωτάτη»), ποσοτική («περιέχουσα») και ανωτέρου σκοπού («τοῦ κυριωτάτου πάντων»), καθώς ο υπέρτατος σκοπός της πόλης υπερβαίνει τους επιμέρους σκοπούς των μορίων (=υποσυνόλων) της πολιτικής κοινωνίας.

Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον συνώνυμο όρο «πολιτική κοινωνία», δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αὐτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος, όπως επικράτησε να αποδίδεται σήμερα ο όρος.

Η πόλη είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της. Δεν είναι απλά το ζῆν, αλλά το εὖ ζῆν, η ευδαιμονία, με υπέρτατο αγαθό την αυτάρκεια. Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμψυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης. Απαραίτητες προϋποθέσεις της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό.

B2. Στο δεύτερο απόσπασμα από τα Πολιτικά ο Αριστοτέλης διερευνά το θέμα της άσκησης της εξουσίας από το πλήθος. Εκφράζοντας την αθροιστική θεωρία διατυπώνει την άποψη ότι οι πολλοί ως σύνολο ασκούν την εξουσία καλύτερα από τους λίγους και τους άριστους, γιατί στην περίπτωση τους έχουμε ένα άθροισμα από τις αρετές και τη φρόνηση του καθένα ξεχωριστά. Όταν όλα αυτά αθροίζονται, ενώνονται, τότε το αποτέλεσμα είναι πολύ καλύτερο («τούς γάρ πολλούς [...] ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων»). Προς επίρρωση της θέσης του προχωρά σε μια αναλογία («ὡσπερ διάνοιαν») σύμφωνα με την οποία οι πολλοί ενωμένοι γίνονται όπως ένας άνθρωπος υπερφυσικός, με πολλά χέρια και πόδια, με πολλές αισθήσεις και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα. Στη μυθολογία υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα (ο Απόλλωνας των Λακεδαιμονίων με τα τέσσερα χέρια και αυτιά, οι Ερινύες με τα πολλά χέρια και πόδια, οι Εκατόγχειρες κ.α.). Ο Αριστοτέλης λοιπόν υπερασπίζεται ως αποτελεσματικότερη την άσκηση της εξουσίας από τους πολλούς. Θεωρεί ότι η λαϊκή κυριαρχία μπορεί να εξασφαλίσει καλύτερα τους στόχους της συλλογικής ευτυχίας συγκριτικά με τις περιπτώσεις που την εξουσία έχει ένας μονάρχης ή βασιλιάς ή οι ολίγοι ευγενείς ή πλούσιοι.

Στο παράλληλο κείμενο από τον Ανώνυμο του Ιαμβλίχου παρουσιάζεται υποθετικά ένας υπεράνθρωπος που εκ γενετής είναι «άτρωτος, απρόσβλητος από αρρώστιες και από άλλα παθήματα», με υπερφυσικές δυνάμεις, τόσο σωματικές όσο και ψυχικές. Ένας τέτοιος άνθρωπος θα μπορούσε να υπερισχύσει έναντι του πλήθους μόνο στην περίπτωση που υπάκουε στο νόμο και τη δικαιοσύνη και χρησιμοποιούσε τη δύναμή του για τη στήριξή τους. Σε αντίθετη περίπτωση το πλήθος ενωμένο αντιδρώντας θα υπερτερούσε χάρη «στην καλή διοίκηση και την αριθμητική του υπεροχή».

Από τη συνανάγνωση των δυο κειμένων προκύπτει ότι η αναφορά στον φανταστικό υπεράνθρωπο διαφοροποιείται. Στα Πολιτικά ο Αριστοτέλης παρομοιάζει το πλήθος με ένα υπερφυσικό άνθρωπο τονίζοντας την υπεροχή του ενάντια στους λίγους και

άριστους. Στον Ανώνυμο του Ιαμβλίου ο υπεράνθρωπος εμφανίζεται ως ένα άτομο που δεν μπορεί να υπερνικήσει το πλήθος, αν δεν υπακούει στη δικαιοσύνη και το νόμο. Βέβαια και στα δύο κείμενα το πλήθος υπερτερεί.

B3.

οπτική: ὀρῶμεν

σύσταση: συνεστηκῶϊαν

λάθος: ἀλήθειαν

δοχείο: ἐνδέχεται

ποδήλατον: πολύποδα

B4.

1. β
2. β
3. α
4. α
5. β

Γ. ΑΙΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Σωκράτη, όλα όσα αναπτύσσονται , και όσα φυτρώνουν στη γη και όλα τα ζώα και ο άνθρωπος εξελίσσονται με τον ίδιο τρόπο. Όσο για τα φυτά αυτό είναι πολύ εύκολο (κατανοητό) σε μας, όσοι καλλιεργούμε τη γη, η προετοιμασία δηλαδή όλων πριν τη φυτεία και η ίδια η φυτεία. Εφόσον αυτό που έχει φυτευθεί επιβιώσει, μετά από αυτό η περιποίηση του φυτού είναι και πολλή και σκληρή και δύσκολη. Έτσι μου φαίνεται ότι συμβαίνει και στους ανθρώπους. Από την εμπειρία των δικών μου περιπτώσεων, συμπεραίνω και για τα άλλα. Για μένα το θέμα αυτού του γιού , είτε σπορά είτε τεκνοποίηση πρέπει να την ονομάσει κανείς, απ' όλα είναι το πιο εύκολο. Η ανατροφή όμως είναι δύσκολη και πάντα κάτι που φοβάμαι για αυτόν.

Γ2. Ο Θεάγης επιθυμεί διακαώς να γίνει σοφός, μαθητεύοντας δίπλα σε κάποιον σοφιστή (« ἐπιθυμῆί γάρ δή οὗτος ἡμῖν, ὃ Σώκρατες, ὡς φησι, σοφός γενέσθαι»). Σύμφωνα με τον πατέρα του Δημόδοκο, ο Θεάγης παρατηρώντας κάποιους συνομήλικους του και συνδημότες (« τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ και δημοτῶν») που έρχονται στην πόλη να λένε από μνήμης κάποιους λόγους (« εἰς το ἄστν καταβαίνοντες , λόγους τινάς ἀπομνημονεύοντες») τους ζηλεύει («οὓς ἐζήλωκεν») και απαιτεί από τον πατέρα του να πληρώσει προκειμένου να μαθητεύσει δίπλα σε κάποιον σοφιστή (« ἀξίων ἐπιμεληθῆναι με ἑαυτοῦ καί χρήματα τελέσαι τινί τῶν σοφιστῶν»).

Γ3.

ἔχειν: σχέζ

ῥᾶστον: ῥάδιον/ῥᾶον

ἀγεννής: ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ : ἐπιθυμεῖν

το ἄστν: τα ἄστη

καταβαίνοντες : καταβησόμενοι

πάλαι: παλαιότερον

ἐπιμεληθῆναι: τῶν ἐπιμεληθέντων

ὅστις : οἵτινες

Γ4.α.

τόν αὐτόν: ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο «τρόπον»

τοῦτο: υποκείμενο στο ρήμα «γίγνεται»

ὀνομάζειν: τελικό απαρέμφατο , υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «δεῖ» (ετεροπροσωπία)

πάντων: ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο επίθετο «ῥάστη»

εἰς το ἄστν: εμπρόθετος προσδιορισμός κίνησης σε τόπο στη μετοχή «καταβαίνοντες»

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα «παρέχει»

σοφόν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «αὐτόν» μέσω του ρήματος «ποιήσει»

Γ4.β.

«Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ δε τότε παροῦσα ἐπιθυμίαν τούτῳ πάνυ αὐτόν φοβοῖη/ φοβοῖ.»